

דוידוביץ דוד – תלמיד המכון
זגרניצ'ני נחמן – תלמיד המכון

הלכות בורר בבגדים*

בורר בכלל וברירת בגדים בפרט הם מהלכות שבת המצויות. אף שבש"ס מדובר מעט מאוד בענייני ברירה (אם נצרף את כל הסוגיות העוסקות בענין, ספק אם נגיע לכדי דף אחד), יש בדברי הפוסקים אריכות דברים בזה, וביחוד בדברי הפוסקים האחרונים. הלכות אלו נאמר בהם שהם כהררים התלויים בשערה, ובקל משתנה בהם הדין מהיתר לאיסור.

מלאכת בורר היא אחת מל"ט מלאכות שבת, ואב המלאכה היה במשכן בסממני צבע תכלת וארגמן ותולעת-שני. מלאכה זו דומה במקצת למלאכת זורה ומרקד, כי לכאורה יש בשלושתן הפרשת פסולת מאוכל. מכל מקום נחשב כל אחד מהם לאב-מלאכה בפני-עצמו משום שבמשכן לא נעשו שלושתם יחד, אלא בזה אחר זה.

בורר מוגדר בצורות והברירה נעשית ביד, זורה הוא בתבן וההפרדה נעשית ברוח, מרקד הוא בסובין וההפרדה נעשית בכלי. בכולם האוכל מעורב בפסולת אך אינו מחובר אליה ממש, משום שאז היינו מטים בה משום מלאכת דש. לכאורה מלאכת בורר היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, כי הרי אינו צריך את הפסולת אלא את האוכל, אך משום שזו היתה צורת עשיית המלאכה במשכן חייב עליה כאב-מלאכה. יש הסוברים שבורר נחשב למלאכה הצריכה לגופה (חידושי הרמב"ן), כי מחמת הפסולת גם האוכל עצמו אינו ראוי כ"כ לאכילה, והמלאכה אינה ברירת הפסולת אלא תיקון המאכל, והרי צריך הוא לגוף האוכל.

הסוגיה המרכזית הדנה במלאכת בורר היא זו במסכת בשבת עד. בדברי הברייטא: "ת"ר היו לפניו מיני אוכלין בורר ואוכל, בורר ומניח, ולא יכרוז ואם בירר חייב חטאת". מדוע הזכיר התנא רק מיני אוכלין ולא נקט דינו בכל דבר? (וצריך היה לומר: היו לפניו מינים שונים, בורר ומשתמש, בורר ומניח וכו'), משמע לכאורה שאיסור ברירה שייך רק באוכל. הגמ' בשבת יב. אומרת: "אמר רב יהודה אמר שמואל: אפילו להבחין בין בגדו לבגדי אשתו אסור לאור הנר שמא יטה". ושוב משמע לכאורה שביום הדבר מותר, כי אין איסור ברירה בבגדים, וגם בלילה האיסור הוא רק מחשש שמא יטה.

מקור נוסף ממנו משתמע לכאורה שאין איסור ברירה בדברים שאינם אוכלים, הוא

* זכה בפרס השנתי בתשמ"ט מקרן אהרונוביץ לזכר אילן אהרונוביץ ז"ל.

שגדרי זורה ובורר שווים, וזאת מכח דברי הגמרא (עג:): היינו זורה, היינו בורר היינו מרקד וכו', וממילא מוכן שכמו שאין זריה, לדעתו, אלא בג"ק, כך אין ברירה אלא בג"ק, כי אם בורר הוא גם בדברים שאינם ג"ק, צריך היה ללמוד זורה מבורר, כיוון שמלאכות אלו דומות, ולא ממעמד וד"ש.

במסכת שבת (עד:): נאמר: "האי מאן דעבד חביתא (של חרס, רש"י) חייב משום שבע חטאות". ומסביר רש"י שם שאחת החטאות היא בגין ברירת הצרורות הגסות מהדקות. מכאן שיש ברירה גם בצרורות אף שאינם ג"ק.

לגרסתנו אין כאן קושיא, כי רבא לשטתו שעומור הוא לא רק בג"ק, ואנן קי"ל כאביי ורבנן שאין עומור ודש אלא בג"ק, ולפיהם יתכן שהאי מאן דעבד חביתא חייב רק שש חטאות. אולם ה"ה פ"י משבת הי"ג כתב את ההלכה של חביתא בשם אביי, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

ר' מאיר דן פלוצקי בספרו חמדת ישראל (מט.) טוען שבמלאכת המשכן מצאנו בורר גם בהכנת הזהב, הכסף והנחושת בעת שהפרידו את הפסולת מתוכם. תומרים אלו באים מן הקרקע, יוצא מכך שברירה היא בקרקע או בגידולי קרקע.

"המחבץ חיים משום בורר" (שבת צד). ופרש"י, מחבץ — מעמיד חלב בקיבה. לשאלה האם חלב נחשב ג"ק אומר החת"ס (בחידושויו שם) שאין הדבר כך. על אף שפרד נחשבת לג"ק ביחס לענינים מסויימים, כיוון שהיא ניזונית וגדלה מן הקרקע, מ"מ החלב, לאחר שפירש מהבהמה, אינו דומה לחיטים שפירשו מן השיבולת, ומשו"ה אין הפועל אוכל מהחלב לאחר שפירש ונחלב מהבהמה (ב"מ פט). חזינן אס"כ שיש גם בחלב משום בורר הגם שאינו מג"ק.

החמדת ישראל (שם) חולק על החת"ס וסובר שחלב הוא ג"ק. הרב עובדיה יוסף (יביע אומר ח"ה סימן ל"א) רוצה לחדש שאפילו למ"ד אין בורר אלא בג"ק, תולדת בורר ישנה גם שלא בג"ק, כפי שמיישב רבינו אברהם בן הרמב"ם את דברי אביו (בשו"ת ברכת אברהם ס' יח'), שעם זה שהוא פוסק שאין דישה אלא בג"ק, במפרק שהיא תולדה דדש פוסק הרמב"ם שחייבים עליה גם בדברים שאינם ג"ק.

ומסביר האגלי"טל (דיני בורר סעיף יב אות כא): "וטעם יש לתמר, משום דבורר הוא צרורות שנפלו בחיטים, ואין הפסולת גדל עם החיטים בקרקע. ודחקא בדישה שקליפתם גדלה בקרקע, והמלאכה לסלק החסרון שמן הקרקע, וכן טחינה שדמלאכה לסלק החיבור שנולד מן הקרקע".

מדברי רע"א משמע שלזרות דבר שאינו מגידולי קרקע הוא היתר גמור, וממנה דהוא הדין לבורר. אולם החמדת ישראל סובר שיש בזה על כל פנים איסור דרבנן. בשו"ת תרומת הדשן (ס' נ"ז) נשאל אודות חתיכות דגים המונחות בקערה ומפורדות זו מזו, וכשבא לאכול מהן בשבת ורוצה לברור מקצתן ולשייר מקצתן לסעודה אחרת, איך יעשה שלא יבוא לידי איסור בורר. וכתב "שאע"פ שנראה ששני מינים של דגים נחשבים שני מינים לעניין ברירה... נראה מאוד נגד סברת הלב לומר ששני מינים הניכרים בהפרדתן שהם חתיכות גדולות שמונחות יחד, שיהיה שייך דין ברירה... הואיל וכתב הסמ"ג שבורר פסולת מתוך אוכל אפילו בורר לאלתר חייב חטאת, אין לחלק ולהקל בלי ראייה ברורה", ע"כ (והובאו דבריו בב"י ס' שיי"ט וברמ"א שם ס"ג). נראה מדברי תה"ד שיש איסור בורר גם בדגים

בשבת קכא: "ההוא עכבר דאישתכח באיספרמקי (בשמים, רש"י) ואמר להו נקוטו בציציתיה (בזבוב, רש"י) ואפקוה". מוכח גם מכאן שבדבר שאינו אוכל מותר לברור את הפסולת (העכבר) מתוך האוכל (הבשמים).

הציץ אליעזר מציין מקור נוסף, והוא דברי הירושלמי פ"ז דשבת ה"ב (סוף דף מט:): בו מובאת מחלוקת בענין: "בירר אוכלים מתוך אוכלים, חזקיה אמר חייב, ר' יוחנן אמר פטור...דעתיה דחזקיה אפילו עיגולין מן גוא עיגולין, אפילו רמונים מן גוא רימונים, או כיני אפילו בני נש מן גוא בני נש". ירושלמי זה אינו ברור די צרכו, ונאמרו בו מספר פירושים. הפני משה וקרובן העדה מסבירים שזו תמיהה, האם נאמר שגם בבני-אדם מתוך בני-אדם שייך ברירה, בודאי שלא. מכאן מוכיח הציץ אליעזר שבבני-אדם (ז"א בדבר שאינו אוכלין) אין איסור ברירה. אך לנו נראה כי אדרבה, מהירושלמי משמע שגם בדבר שאינו אוכל שייך ברירה, כי אם לאו, איך מביא הירושלמי ראייה על עגולי-דבילה ורימונים שהם מיני אוכלים, מבני-אדם שאינם מיני אוכלים, התמיה בירושלמי היא מצד זה שבדבר הניכר לעין פשיטא שלא שייך בו איסור ברירה.

מ"מ מכל הנ"ל יוצא שאין איסור ברירה אלא באוכלין ולפי זה אין בבגדים איסור בורר כלל. אך אומנם כך הדבר? ומה הסברא לחלק בין אוכלין לשאר דברים? אחת הבעיות המרכזיות בדין בורר היא הגדרת המלאכה. בהמשך מאמרנו נעמוד על כמה צדדים של שאלה זו, והשלכותיה בנוגע לאיסור בורר בבגדים. בסוף מאמרנו ננסה לברר, לדעת הפוסקים שאכן יש איסור ברירה בבגדים, מהם אופני ההיתר ומה אופני האיסור בענינים אלה.

נתחיל בשאלה אם מלאכת בורר היא בגידולי קרקע בלבד, או בכל דבר. מכל המקורות שהזכרנו עולה, כי אין ברירה אלא באוכלין. אולם, לכאורה הסברא נותנת לא לחלק בין אוכלין לשאר דברים. ואדרבה, יש להביא ראייה לכך שברירה היא בדברים שאינם אוכל: המקור למלאכות שבת הוא מלאכת המשכן, והיכן מצאנו בורר במשכן — בסממנים. בררו את הצורות מתוך גרעיני הסממנים, והרי סממנים אינם אוכל. אלא אם כן נאמר שמלאכת בורר היא רק בגידולי קרקע כפי שמצאנו במלאכת מעמר ובמלאכת דש.

לקמן הסוגיות הדנות בענין זה:

"אמר רבא: האי מאן דכניף מילחא חייב משום מעמר, אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע" (שבת עג:). והרמב"ם (פרק ח' מהלכות שבת ה"ה) והשו"ע (או"ח סי' שם ס"ט) פסקו כאביי. וכן לגבי מלאכת דש: "הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת. רבי יהודה אומר: חייב שתיים, שהיה ר' יהודה אומר פציעה בכלל דישה, אמרו לו אין פציעה בכלל דישה. אמר רבא מ"ט דרבנן, קסברי אין דישה אלא לגדולי קרקע" (שבת עה:). והרמב"ם פסק כרבנן (פ"ח מהל' שבת ה"ז).

תרומת הדשן ס' נו אומר שאין טחינה אלא בג"ק (ומעמר ודש לאו-דווקא). לאור כל זה יש לדון אם כלל זה נאמר גם במלאכת בורר.

רע"א בתשובותיו (בסימן נ) דן בשאלה מדוע השמיטו הפוסקים את דברי הירושלמי ש"רוקק והפריחו הרוח חייב משום זורה"? ומסיק שאנו קי"ל דאין זורה אלא בגידולי קרקע, כפי שאין דש ומעמר אלא בגידולי קרקע (והירושלמי סובר שיש דישה ועימור גם בדבר שאינו ג"ק או שאדם נחשב ג"ק). בתחילת אותה תשובה נוקט רע"א כדבר פשוט

שאינם ג"ק, כדמוכח בכמה מקומות, ומהם הגמרא שהבאנו לעיל לגבי חלזון שאינו מג"ק, ממנה מוכח שיש ברירה גם בדבר שאינו ג"ק.

לסיכום: נחלקו הפוסקים, ויש אומרים שאין ברירה אלא בג"ק, אולם יתכן שגם הם מודים כי תולדת כורר שייכת גם בדברים שאינם ג"ק. יש שאוסרים בכורר שלא בג"ק איסור דרבנן, ויש שאינם מבחינים הבחנה זו כל עיקר.

בגדים – איזה מהם חשובים גידולי-קרקע ואיזה מהם שלא מגידולי-קרקע
בגדים העשויים מחומרים סינטטיים אינם נחשבים לג"ק. בגדים העשויים מן הצומח נחשבים לג"ק, באשר לבגדים העשויים מצמר ועור של בהמות וחיות הדבר צריך תלמוד, כי שמא ניתן ללמוד ענין זה מדין דש.

בחוס' במס' שבת עג: איתא, כי אף שלעניינים מסויימים נחשבת בהמה לג"ק, לגבי מלאכת דש אין היא נחשבת לג"ק, כי אנו למדים דין ג"ק בדש וכורר מסממנים שבמשכן, ולגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה ג"ק. הרבה מן הראשונים חולקים על החוס', וסוברים שגם לגבי מלאכות שבת הגדרת ג"ק היא זו הנקוטה בכל מקום וכוללת את כל בעלי החי.

הגרע"י (ביביע אומר, שם) יוצא לחלק ולומר, שבהמה אמנם תחשב ג"ק, משא"כ צמרה (על יסוד הבחנתו של החת"ס בין בהמה לחלבה שהבאנו לעיל). ואלו הטל אורות (במלאכת דש כז:), חולק, וסובר שגם הצמר נחשב לג"ק. אליבא דטל אורות יש לחלק בין עורות של בהמה החשובות ג"ק, כי הן ניזונות מן הקרקע, לבין עורות של חיות טורפות שהבגדים הנעשים מהם לא נחשבים לג"ק.

איסור כורר בהפרדת שני דברים שאינם אוכלין כדי להניח לאחר זמן.
בפרי-מגדים (מש"ז שיט סק"ב): "אבל אם שניהם עומדים לאכילה לאחר זמן, איזה שירצה יכרו, דהי מינייהו אוכל והי פסולת" (ועיין עוד במש"ז שיט סק"ב). אולם הוא מסיים דבריו: "וצ"ע לדינא". וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"א מ' נ"ד): "לא הוי כורר אלא מפריד המינים אחד מחבירו, וכיוון דלא הוי דכוותיה במלאכת המשכן, אפילו הווי ב' מינים, לא שייך בזה דין כורר, והדבר צ"ע". אולם הבאור-הלכה חולק (בשי"ט ט"ג): "מה שבורר מין אחד מחבירו, ועי"ז הוא כל מין בפני"ע, זהו עצם המלאכה. הוא מדייק כן מדברי השו"ע (שם), והרמב"ם: "היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים, כורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד. משמע מכך, שלכרור כדי להניח את שניהם לאחר זמן – אסור.

והסכים לדבריו היעב"ץ (בספר מור וקציעה), הדין לגבי דפוס בחול-המועד, ובתוך דבריו אומר: "ולאפריד האותיות מחיבור סידורם לאחר ההדפסה, ולהחזירם למקומם בתיבת המסדרים, יש בו משום כורר ומניח (סי' תקמ"ה). ובכן, למיין בגדים כדי להניחם לאחר זמן, לפי הפמ"ג והמהרש"ג – מותר, (אולם הם מסייגים דבריהם באומרם וצ"ע לדינא), ולפי הבאור הלכה והיעב"ץ – אסור.

איסור כורר בדבר שאחרי השימוש בו מחזירו למצבו הקודם

כיוון שהבאנו את דברי המהרש"ג, נזכיר סברא נוספת שלו להתיר בנדון זה. בסימן ל"ז הוא נשאל על המנהג שבש"ק מתנדבים העולים לתורה, זה ח"י פשיטא זה ח"י צ"ל וזה ח"י

פגים, ולגבאי יש פתקאות של מספרים אלו, וכשבת הוא בורר פתקא עם הסכום שנדר העולה, ומצמיד אותה לשם העולה ובמוצש"ק הוא מערכב את הפתקאות מחדש. המהרש"ג מתיר: "משום שנראה שמלאכת בורר אינה אלא במידי דלאחר שיברור אין הדרך לחזור ולערב הדברים. כמו בכל פסולת הנברר מהאוכל, דלאחר ברירה שוב אין מערבין הפסולת עם האוכל, וכה"ג הוי במלאכת המשכן. וראיה לזה, דלא שמענו מעולם שמי שיש לו ספרים של כמה מינים, והם מונחים ביחד בארגז סגור כנהוג, שנימא שמי שצריך בשבת לאיזה ספר מאותן ספרים, ולקח אותו, שיהיה שייך בזה איסור בורר. וכן בבגדים כה"ג, מי שיש לו בארגז גדול כמה בגדים תלויים, והוא רוצה ליקח בשבת איזה בגד או חלוק כנהוג... ולא שמענו מעולם שיהיה בלקיחת איזה בגד מהבגדים דרא דאיסור בורר, כיוון שהמנהג שלאחר ההשתמשות של הבגד חוזרין ומניחין אותו באותו מקום מעורב עם האחרים, א"כ מוכח דגם הלקיחה מתחילה לאו ברירה הוא, אלא לקיחה ממקום למקום הוא. אמת הדבר שבקיצור שו"ע הנדפס ביחד עם הוספות מסגרת השולחן בסימן פ סעיף ט"ז נדפס שם למטה הג"ה מר' יודא ליכוש שמוזהיר להיות נזהר בכל אלו, היינו שלא יברור מלבוש בליל ש"ק על ש"ק בבוקר, וכן אשה לא תברור כתונת לבנה, אבל אנחנו לא שמענו מאבותינו ורבותינו שהיו מזהירים על זה, גם לא ראינו אפי' מהם עצמם שיהיו נזהרים בזה, ועכ"ח מטעם הנ"ל".

השמירת שבת כהלכתה בסימן ג בהערה קצ"ב כותב: "ושמעתי מהגרש"ז איריבך שליט"א, כי (החידוש הזה של המהרש"ג) חידוש גדול ותמוה הוא, ולכן לא הסכים עמו השש"כ. אולם הציץ אליעזר (בחלק יב, תשובה לה) משבח מאוד את סברת המהרש"ג, ומוסיף: "ואפשר שאפילו לבעל מסגרת השולחן שכתב לחוש לאיסור ברירה, זהו דווקא היכן שמ"מ זה הכגד שבריר נשאר מבורר וניכר גם כשמחזירו למקומו, אבל בגוונא שמחזירו למקומו כמצב מעורב, בכל כגון זה כו"ע יודו שאין לזה שייכות לדין ברירה".

ברירה בדבר הניכר לעין

בעל ערוך השולחן אחרי שהעלה שיש ברירה בכל דבר, מדגיש עם זאת את הבעיות שבדבר. וזה לשונו: "ויש לשאול שאלה גדולה. שא"כ איך מצאנו ידינו ורגלינו בכמה דברים, כגון אם תלויים בגדים הרבה על הכותל, וצריכים לשני בגדים או שלושה, ונוטלים כל הבגדים מעל הכותל ובוררים הבגדים הנצרכים, והשאר חוזרים ותולים על הכותל... ואם יש ברירה בכל דבר לא מצאנו ידינו ורגלינו בהרכבה עינינו".

ותשובת דבר זה משני פנים. האחד, דבדבר הניכר הרכבה לעין הוואה לא שייך בזה ברירה, אלא נטילה בעלמא, וכל אלו הדברים שחשבנו הם נראים לעין כמו בגדים. ואין לומר הרי גם שני מיני פירות נראים לעין כמו תאנים וענבים, דאינו כן, דמתוך קטנותם וריבויין צריכים לברור זה מזה, משא"כ בבגדים" (סימן ש"ט סעיפים ח-ט).

למדים אנו מדבריו, שרק בבגדים הנראים לעין לא שייך לאיסור ברירה, אבל בבגדים דומים המצריכים עיון להבחין ביניהם, יש אכן איסור בורר. לא כך למד הציץ אליעזר, וזה לשונו: "ומה שמסביר הטעם מפני שהם נראים לעין, נראה פשוט דאין כוונתו מפני שמכירים את מה שרוצים, דמה יש להכיר בספר ממראהו החיצוני אם זהו מה שרוצה, כשלא

כתוב על גבו איזה שהוא, וכמה וכמה ספרים שווים בדוגמתם, במראיהם מהחזן, ובכריכותיהם. אלא כוונתו מפני שהם נראים לעין, ולא שייך בהם גדר של תערוכות" (ציץ אליעזר חלק י"ב שאלה לה).

גם הרב עובדיה יוסף מקשה על ערה"ש מדברי תרומת הדשן ס' נז (דבריו הובאו לעיל בשלמותם), הסובר שאין להקל בכרירת שני סוגי דגים "הנכרים בהפרדתן שהן חתיכות גדולות המונחות יחד". ומיישב הגרע"י שבדגים למרות שהחתיכות גדולות ונכרות בפני עצמן, וצריך שימת עין להבחין ביניהם, יש צד לומר ששייך כזה דין ברירה, אבל בכגדים שאין צורך במבט חודר להבחין ביניהם, והם נפרדים זה מזה, ושונים באורך וברוחב, ובמראה — אין לאסור ברירה. ועוד יש לומר, שהדגים מעכבים זה את זה, שא"א לקחת אחד עד שישלך את חברו מהקערה.

בספר "שביתת השבת" (בבאר רחובות, מלאכת בורר אות כו) חולק על תירוצו זה של ערוך השולחן, מכח הירושלמי שהבאנו לעיל, אשר שואל לדעת חזקיה (הסובר שאוכל מתוך אוכל חייב) "אפילו רמונים מן גוא רמונים, או כיני אפילו בני נש גוא בני נש". משמע, שכל השאלה היתה מצד שרימונים הם מין אחד, ולא מצד שרימונים ניכרים כ"א בפני עצמו. ואולי אפשר לתרוץ קושיא זו, שהכל היה בכלל השאלה, כלומר האם ברימונים מתוך רימונים שייך ברירה, מאחר שהם מין אחד, ועוד שהם ניכרים.

האור-שמה בפרק ח' מהלכות שבת הי"א מעלה סברה דומה לסברת ערוך השולחן: "דע דבורר גדרו הוא בדבר הכלול יחד ומשתמש כשהוא כלול, כזה אם בורר מאתו פסולת מתוך אוכל, או בשני מינים — הוי בורר והוי מלאכה, אבל בדבר שאינו כלול לא שייך בורר. וזה שמעורר הירושלמי רמונין מגו רמונין, מעתה אפילו בני נשא מגו בני נשא, פירוש דאינן כלולין. ולפי זה בורר כלי מתוך כלי דאטו משתמש כשהן כלולים, הלא בכל קערה משתמש בפני עצמה, לא שייך בהם בורר".

וכן כתב המהר"י עייאש בספרו מטה יהודה על או"ח: "לברור דרך משל הקיתוניות מן הצלוחיות וכיוצא, מה ברירה שייכא כאן, הואיל וכל אחד עומד לעצמו".

אפיון מלאכת בורר כלשון בני אדם

הרב נויכירט בספרו שמירת שבת כהלכתה (פרק ג הערה ז) דן בשאלה מדוע אין בהוצאת כינים מתוך בגדים, או סחיתת בגדים רטובים ממים הבלועים בהם, משום איסור בורר. ודעתו נוטה שאפשר שניקיוו של כל דבר שדרכו להתלכלך תמיד, ורגילים שוב לנקותו, אין זה בורר אלא מנקה. ועיין בשלטי גיבורים סוף פט"ו דשבת, ממנו משתמע שהכל תלוי בלשון בני-אדם אי קרי ליה בורר או לא (ולכן אין איסור בורר בניקוי שנינים או ניקוי הגוף מהפסולת, או בשטיפת כלים וכיבוד הבית).

בורר מתוך ערמה מסודרת

בגדים המסודרים בארון, האם יש איסור בורר בהוצאת בגד אחד והכנתו מערב שבת למחרת, או שאין כזה דין ברירה מכיוון שהבגדים מסודרים. ועיין בשש"כ פרק ג הערה

קצ"ז, שהגרש"ז אסר לברור חומש לשם קה"ת של יום המחרת, ואח"כ חזר בו ואמר שיתכן שאין בזה איסור בורר, כי הספרים מסודרים ואינם נחשבים למעורבים. ואפשר שגם אם אינם מסודרים בארון לפי סדר, מ"מ כל שאינם מונחים בערימה זה ע"ג זה, לא חשיב מעורב. כי עיקר העמדתם בארון הספרים הוא מפני שכל ספר הוא דבר חשוב לעצמו ולמקומו, וכיוון שיש לו הרכה ספרים, מעמידם זה אצל זה, וה"ה לנידון דידן.

אופני ההיתר בכרירה

הרבה מן הפוסקים האחרונים סוברים שיש בבגדים איסור בורר כמו באוכלין. לפיכך יש להבהיר את אופני ההיתר והאיסור בכרירת בגדים. התפארת ישראל בכלכלת שבת (מלאכת בורר אות ז) סובר, שבדברים שאינם אוכלין אין הברל בין בורר יפות מתוך רעות או רעות מתוך יפות. וראייתו מדברי רש"י על הגמרא במס' שבת עד: "אמר רבא האי מאן דעבד חכיתא חייב משום שבע חטאות". ומסביר רש"י שאחת החטאות: "שהוא בורר את הצורות הגסות מתוכן", דהיינו פסולת מתוך אוכל. "אמר אביי האי מאן דעבד חלתא (כוורת של קנים. רש"י) חייב אחת עשרה חטאות". ומפרש רש"י שאחד מהחטאות שבירר הקנים היפות מן הרעות. מוכח א"כ מדברי רש"י כי בדבר שאינו אוכל גם לברור יפות מתוך רעות אסור.

דבר זה תמוה לכאורה, כי מה חילוק יש בין אוכל לשאר דברים לענין זה. אדרבה, נראה פשוט לומר, שמכיוון שכל שהוא דרך אכילה לא חשיב בורר, ולהכי מותר לברור ביד אוכל מתוך פסולת לאלתר (מג"א ש"כ סק"ז), ה"נ כל דבר שהוא לצורך השבת, כגון ברירת בגדים, מותר לברור את הבגד שחפץ בו, ואין בכך משום ברירה. וכן פסק במשנה ברורה (שי"ט סקט"ו): "כתבו האחרונים דה"ה בכל דבר כשהם שני מינים כגון כלים ובגדים שייך ברירה, וע"כ צריך לברור זה המין שרוצה ליטול עכשיו, והשאר ישארו על מקומם ולא להיפך". וכן פסק החי"אדם (כלל ט"ז, ה), והוסיף שהבורר פסולת מתוך אוכל חייב חטאת. וכן פסק בש"ע הגר"ז (שם, ח), וערוך השולחן (שם, סעיף ט', בתירוץ השני). בנידון החלתא, כיוון שאסור לעשות חלתא בשבת, אסור לברור אפילו אוכל מתוך הפסולת לאלתר, כי התורה לא התירה ברירה לעוברי עבירה.

לברור אוכל מתוך פסולת מותר רק כדי לאוכלו לאלתר. ומעיר המנחת חינוך (מוסך השבת, מלאכת בורר אות ז) שלא נתבאר כל צרכו השיעור של לאלתר בכלים ובגדים. לכן אסור למיין ערימת כבסים לסוגיהם השונים, אבל לקחת כל פעם בגד אחד ולהניחו במקומו מותר, כי אינו בורר, אלא כל הבא לידו הוא מניחו במקומו. וכן פסק שמירת שבת כהלכתה (פרק ג פב), והרב עובדיה יוסף (יב"א שם). המ"ב ממשיך: "ואפשר דאם תלויים כמה בגדים על הכותל, ומחפש אחר בגדו שרוצה עכשיו ללבושו, ועי"ז מוכרח לסלק מתחילה כל שאר הבגדים, לא הוי בכלל בורר".

ובשביחת השבת (בורר יג): "ונראה דאפילו לדבריו, דוקא כשיודע אנה מונח כל מין, זה למעלה וזה למטה. אבל כשהם מעורבים, אפילו הוא מסלק כדי שימצא את הצריך, לא הוי בורר".

בעל מסגרת השולחן התיר להסיר המלבוש העליון כדי להגיע לתחתון כשם שמותר

לקלוף הפרי כדי לאכלו מיד. וה"נ המלבוש העליון שאין צריך לו הוי כמו קליפה נגד התחתון שצריך לו עתה.

הביאור הלכה מביא את קושית הישועות יעקב שלכאורה בורר היא מלאכה שאינה צריכה לגופא, כי הרי גדר המלאכה הוא הוצאת הפסולת מתוך האוכל, ואין הוא זקוק לפסולת. ותירץ הישוע"י שהאוכל אינו ראוי כ"כ לאכילה כאשר הפסולת מעורבת בתוכו, ובהוצאת הפסולת הוא מתקן את האוכל, וזה גדרה של המלאכה, ולכן נחשבת היא מלאכה הצריכה לגופא. אשר על כן אסורה רק הוצאת פסולת מתוך אוכל, אבל הסרת אוכל מתוך אוכל היא מלאכה שאינה צריכה לגופא. הביאור הלכה חולק על כך, וסובר דגם בשני מיני אוכלים המעורבים מתיפה כל מין ע"י ברירת חבירו ממנו, וע"כ מיקרי מלאכה הצריכה לגופא. אבל כל זה לא שייך אלא כשהמינים מעורבים, אבל אם הם מונחים אחד על השני, אין תיקון למין התחתון בהסרת המין העליון. ומסתבר שאין בזה אפילו איסור דרבנן, אפילו למ"ד מלאכה שאינה צריכה לגופא חייב. ואפילו אם נרצה לדחוק ולומר דכמה שאינו מסודר כל מין בפ"ע הוא בכלל מעורבין, ושייך ברירה, מ"מ נראה דאין להחמיר בזה רק כשמסלקו מלמעלה ודעתו בבירתו כדי להניחו לאחר זמן. אבל אם אינו חושב אודותיו כלל, רק שרוצה להסירו כדי להגיע למין שלמטה ממנו, זה לא הוי בכלל בורר כלל.

לדעת הציץ אליעזר (שם) מה שהמ"ב כותב על כך בלשון "אפשר", ולא כתב ההיתר בזה בלשון החלטי, נראה לכאורה מפני שפקפק דאולי ככה"ג הגם שאינו חושב אודותם, ככל זאת נקרא זה עדיין שדעתו בבירתו כדי להניחם לאחר זמן, היות ולמעשה הוא נצרך לבגדים שמסירם לאחר"כ. אבל אם לאחר שמצא והוציא הבגד, מחזיר הוא את שאר הבגדים לכותל בצורה מעורבת, מותר הדבר בהחלט.

כמו כן חולק הוא על שביתת השבת, ולדעתו בבגדים שעל הכותל מותר לו להסיר העליונים, אפילו אם הוא אינו יודע בדיוק היכן נמצא הבגד התחתון. וכך מסתבר לפי דברי הביאור הלכה הנ"ל.

שיעור הברירה

באוכלין כגרוגרת, ובכלים ובבגדים כל דבר כדין השיעור בהוצאד (מנחת חינוך, מוסך השבת בורר, ה).

נתיחס עתה למובאות מן הגמרא שבתחילת מאמרנו, שמהם נראה לכאורה שאיסור ברירה הוא רק באוכלין.

שבת עד: "ת"ר היו לפנינו מיני אוכלין". אין בכך למעט מינים שאינם אוכלין. הגמרא רוצה רק להשמיע לנו שיש איסור ברירה גם בכורר אוכל מתוך אוכל, ולא רק באוכל מתוך פסולת (ט"ז ש"ט סקי"ב).

שבת יב. "אסור להבחין בין בגדו לבגדי אשתו לאור הנר שמא יטה" אין כאן איסור בורר, ולא משום שכורר הוא רק באוכלין, אלא מפני שאין ברירה בבגדים, כי ניכרים הם כ"א לעצמו, ואין צריך שימת עין להבחין ביניהם; או שמדובר כאן שהוא בורר את בגדיו (אוכל) מתוך בגדי אשתו (הפסולת) כדי ללבשם לאלתר.

שבת קכא: העכבר והבשמים אינם תערוכת שנדון בזה מצד איסורי ברירה.

לסיכום: לדעת גדולי הפוסקים (החיי-אדם, המשנה-ברורה, שמירת שבת כהלכתה) אסור לברור בגדים. מותר רק לקחת את הבגדים שהוא צריך להם מתוך הבגדים שאינו צריך, וללבושם מיד.

באופנים דלקמן באנו למחלוקת: להחזיר בגמר השימוש; כשאינו זקוק עכשיו לבגדים (במקרה זה נראה להחמיר כדעת הביאור הלכה, כי הפרמ"ג והמרש"ג מסתפקים); במסיר העליון להגיע לתחתון, ואינו יודע בדיוק היכן נמצא התחתון. מותר לקחת מכל הבא ליד, כל בגד בנפרד, מערימת בגדים ולהניחו במקומו.

